

Makale Bilgisi/Article Info

Geliş/Received: 19.08.2023 Kabul/Accepted: 12.11.2023

Araştırma Makalesi/Research Article, s./pp. 71-87.

PAGAN DİNİ EKSENİNDE KİEV RUSYASI'NIN HRİSTİYANLAŞMASI VE SİYASİ SONUÇLARIⁱ

Serkan MENGÜÇⁱⁱ

Öz

Çalışmamız Rusya'nın Hristiyanlaşmasını ve onun yarattığı siyasi etkileri, Slavların önceki pagan dininin genel karakterini dikkate alarak incelemektedir. Bu bağlamda eski Rus pagan dininin umumi özelliklerinin ortaya çıkarılması önemlidir. Zira Doğu Slavları ve onun nüvesinden çıkan Rus halkı, Hristiyanlığa değin geçen sürede Hint-Avrupa kaynaklı bir pagan inanca sahip olmuşlardır. Bu inanç çok tanrılı bir özelliğe sahip olup belli ki Hristiyanlık öncesi Rus hayat tarzı ve siyasi bilincini belirlemiştir. Barışçıl bereket kültürü kadar şiddet öğelerine de açık bu yaşam biçimi, mevcut pagan dininin reforme edilememesiyle yerini Hristiyanlığa bırakmıştır. Bulgaristan üzerinden gelen misyonerler ve Bizans imparatorunun hizmetinde bulunan Varyaglar, ilk etapta bu yeni dinin Kiev'e taşıyıcısı olurken X. yy. da Knyagina Olga'nın himayesinde Hristiyanlık ciddi bir ivme kazanmıştır. Lakin öncesinde pagan dini yanlılarının muhalefetine takılan bu yeni inanç ancak Knez Vladimir'in hükümdarlığı döneminde ülkenin resmi dini olmuştur. Bu durum neticesinde Hristiyanlığın önü açılmış, Knez ise politik hesaplardan ötürü Bizans Hristiyanlığında karar kılmıştır. Bu süreç Bizans'a bağlı bir ruhban sınıfını var ederken Hristiyanlık düşüncesi gereği kneze de yeni sorumluluklar yüklemiştir. Bu gerekçeyle; sahip olunan askeri lider vasfına bir de tebaaya karşı taşınan sorumluluklar eklenmiş, adalet ve yasama knezlerin işlevini belirleyen yeni unsurlar olmuş, fakirler ve kimsesizleri kollamak da yine bu önderlerin mesuliyetine bırakılmıştır. Ancak kilisenin tüm bu dönüştürme çabalarına karşın Hristiyanlık öncesine ait kusurlar tamamen terk edilmemiş, bu da şiddeti yönetici nezdinde meşrulaştırarak hümanist tavırların kolayca devreden çıkarılabildiği bir potansiyel yaratmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hristiyanlık, Kiev Rusyası, Bizans, Arkaik Pagan Din.

Christianization of Kievan Russia in the Context of Pagan Religion and Its Political Consequences

Abstract

Our study examines the Christianisation of Russia and its political effects, taking into account the general character of the former pagan Slavic religion. In this context, it is important to reveal the general characteristics of ancient Russian pagan religion. Because the Eastern Slavs and the Russian people, who emerged from its nucleus, had an Indo-European pagan faith until Christianity. This belief was polytheistic and obviously determined the pre-Christian Russian lifestyle and political consciousness. This way of life, which was open to elements of violence as well as peaceful fertility culture, was replaced by Christianity when the existing pagan religion could not be reformed. At first, missionaries from Bulgaria and the Varyags in the service of the Byzantine emperor became the carriers of this new religion to Kiev, while Christianity gained serious momentum in the Xth century under the patronage

ⁱ Bu makale Prof. Dr. Muhammet Savaş KAFKASYALI danışmanlığında hazırlanan bir Doktora tezinden üretilmiştir.

ⁱⁱ Doktora Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler A.B.D., e-posta: serkanmenguc@gmail.com, ORCID ID: 0000-003-0610-8154.

of Knyagina Olga. However, this new faith, which was first opposed by pagan adherents, became the official religion of the country only during the reign of Knez Vladimir. As a result of this situation, the way for Christianity was paved, and the knez decided on Byzantine Christianity due to political calculations. While this process created a clergy class loyal to Byzantium, they imposed new responsibilities on the knez in accordance with Christianity. In this way, while the responsibilities towards the subjects were added to the military leader qualification, justice and legislation became the new elements that determined the function of the knezes, and the care of the poor and orphans was also left to the responsibility of these leaders. However, despite all these efforts of the church to transform, pre-Christian flaws were not completely abandoned, which legitimized violence in the eyes of the rulers and created a potential where humanist attitudes could easily be overturned.

Keywords: Christianity, Kievan Russia, Byzantium, Archaic Pagan Religion.

Structured Abstract

Archaic pagan religion, which constituted the beginning of Russian political consciousness, is the best expression of Russian consciousness. At the same time, this view, which also shaped the Russian way of life, often included elements of violence and organized archaic fighting rituals with a very crowded participation at the kurgans of dead ancestors. Animals such as the bear and the wolf were the most prestigious game animals among the warrior groups, as they represented power, and they transferred the power of the totem to humans with their meat consumed. The pagan belief, which did not hesitate to sacrifice a lot of people, when necessary, went to massacre even in fertility cults, which were expected to have the most innocent content, and did this by sacrificing a young girl chosen every June 23rd to the god of the underworld, Yashar. While offerings to Perun, the god of war, stand out as the archaic act most remembered by historians, this bloodthirsty cult did not discriminate between war and peace in its ruthlessness, and activated its functioning with all its horrors. In this way of life, which was also extremely unbearable for women, the death of the husband was equated with the death of the wife, and the man who left life during the burial was buried with his favourite wife. The archaic cult became even more frightening in times of famine, when girls and the elderly were used to appease the fury of nature. The cult, which excludes male children from these practices in order to fulfil the need for warriors, is mostly patriarchal in character.

Therefore, the transition from this way of life, which was highly prone to war and violence, to Christianity was mostly made possible by external dynamics. Although Knyagina Olga and the missionary groups patronized by her succeeded in gaining a foothold in Kiev, the pagan groups acting together with Soyatoslav took control in a short period of time and frequently persecuted the followers of the new religion. This climate of oppression, which subsided with Soyatoslav's death, led to the pagan religion losing ground at a time when religion was perceived as a tool of governance, while Knez Vladimir, realizing that he could not reform the old religion, was now interested in the option of Christianity. Behind this politically motivated decision was the Knez's desire for rapprochement with Byzantium, and with the realization of the Baptism, Kiev's reputation in the eyes of Christian Europe increased. In addition, in this way, history began to form from a different ground in Russia, which moved from a political organization to a state, and the concept of power was filled in.

The clergy, which settled in the country with Christianity, wanted to control every aspect of life. Taking responsibility for issues such as marriage, morality and education, the Church wanted to change society. This transformation, which also wanted to eliminate human flaws such as power, egoism, and lust inherent in the pagan period, wanted to revive the mechanism of conscience and encourage the protection of the poor and orphaned. The Christian writers, who also wanted to determine the policy of the state, wanted to prohibit wars of aggression and acts of invasion, and worked under the patronage of the metropolitan in Kiev and the bishops in the countryside. However, their missionary attitude was soon met with fierce resistance, and rebellions continued in the North almost until the end of the XIIth century. Therefore, the great efforts of the clergy had a surface effect and many archaic beliefs survived. In this case, while Christianity only covered the pagan religion, Vladimir's pantheon lived on this time under the names of different Christian saints, and the struggle against the nomads, which intensified in the XIIIth century, resurrected the archaic pagan spirit. On the other hand, if we approach the issue more carefully, it is quite possible to define these initial procedures as Archaic. This consciousness, which maintained its vitality in the mental dimension even in the Middle Ages when Christianity left its mark on the superstructure,

was able to carry practices that legitimized violence when necessary, even into the contemporary period. Particularly in the XIXth century, Russian nationalism, which gained momentum and gained prestige among the elite and rulers, sanctified the archaic worldview, which easily evolved into violence, in the political sphere. Under these conditions, Russian political action can easily utilize pre-Christian elements of violence when necessary.

Giriş

Slav halkları, çeşitli Hint- Avrupa dinlerine inanmışlardır. Bu inanç sistemi pagan karakterde olup çok tanrılı bir görünüm yansıtmıştır. Slav kavimlerinin bağrında türeyen Rus halkı ise var oluşunun bu ilk evresinde aynı geleneği sürdürmüş, Svarog (Evrenin Hakimi), Dajdbog (Güneş Tanrısı), Perun (Şimşek ve Gök Gürültüsü Tanrısı), Monare (Gece, Kış ve Ölüm tanrıçası), Veles (Sürülerin Koruyucusu) ve Stribog (Rüzgar Tanrısı) gibi tanrılara tapmıştır (Karpachev, 2013, s. 22).

Verilen bu pantenonda ise Perun'un diğer tanrılara nazaran daha itibarlı bir konumu haizdir. Öyle ki Kiev Rusya'sı herhangi devlet ile antlaşma tatbik ettiğinde yönetici elit tanrısı Perun üzerine verilen ant daha itibarlı sayılmış, Veles ve diğer külte tapınmalar ise çoğunlukla ikinci derece itibar görmüşlerdir (Petrukhin, 2012, s. 33). Pagan dininin, Rus yaşam biçimi ve politikasındaki etkisini ortaya çıkaran bu faktör ise araştırmamızın bu mecra üzerinden yürütülmesi konusundan bizlere yol göstermektedir.

Hristiyanlığa Uzanan Yolda Arkaik Pagan Düşünce

Bahsedilen inanç X. yy. da gayet iyi bilindiğinden bunun bazı pratiklerinden bahsetmemiz mümkündür. Buna göre Ruslar Hristiyanlık öncesi inanç gereği pek çok tabii olaya ve nesneye kutsallık atfederken yaşamın ölümden sonra devam edeceğine inanmışlardır. Ölülerini *kurgana*, *domovin* isimli yerle bağlantısı direk kesilen ahşap küçük kulübelere veya mezar teknelere yerleştiren Ruslar, ölülerinin spirüel yolculuğa çıktığını düşünmüşlerdir. Ölümden sonraki yaşamı da dışlamayan bu inanç, arkaik dinlerde sıklıkla rastlanan insan kurbanı ritüellerini fazlasıyla uygulamıştır (Petrukhin, 2012, s. 38).

Aslında kurganlar, ölü gömme pratiğinde Doğu Slavlarınca içselleştirilen bir defin metodu olmasa da açık arazide korumadan yoksun olan *domovin* mezarlıklarının tahribe açık oluşu, bu gömme sitilini haliyle özendirmiştir. Her kabilenin kurganlarını kendine özgü metotlar ile inşa ettiği bilinirken Krivichler, bu iş için yükseklikte 30-60 m., genişlikte ise 8-12 m arasında farklılık gösteren bir planlama yapmış, bu yolla da çok sayıda kişinin külünü muhafaza etmişlerdir. Buna karşın Novgorod bölgesinde meskun İlmen Slovenleri, kurgan yerine onunla aynı formata sahip *sopka* isimli yapay yükseltileri benimsemiş, bunlar da ortalama yükseklikte 3 ya da 5 m.ye ulaşmışlardır (Rıbakov, 1981, s. 110).

Yakma işleminin tamamlanmasıyla kurganda korumaya alınan kalıntılar, *urna* adı verilen özel vazolara yerleştirilmiştir. At, inek, koyun, köpek, ayı, tavşan ve kartalın ölüden arta kalanlara eşlik ettiği bu kutsal hücrelere, yakma işleminin X. yy.da değerini kaybetmesiyle ölünün kendisi de yerleştirilmiştir. Ölünün başının kah batı kah doğu yönüne verilerek gömüldüğü bu tip definlerde, kurganın doğu tarafına yatırılan baş, mezar içinde gözler güneşi görecektir şekilde bırakılmıştır. Dirilmeyi güneşin tekrar doğduğu bir vakte sabitleyen bu inanç, çıktığı bu yolda ölünün ihtiyaçlarına da kayıtsız kalmamıştır. Kurganlara yerleştirilen baş giyim aksesuarları, süs eşyaları, elbise, ayakkabı, yiyecek ve içecek, hayata ilişkin süreklilik

beklentisini sembolik bir dille vurgularken bayan mezarları bu algının en yoğun düzeyde işlendiği mekanlar olmuştur (Rıbakov, 1981, s. 115).

Defin işleminin bu derecede bir kutsiyete vakıf olması Atalar Kültü'nü de beraberinde getirmiştir. Sunulanlara bakılırsa ev, kurganlar ve hasat bu kozmik iletişimin zaman ve mekanını tayin etmiştir. Tutuşturulan saman kontak kanalını çalıştırırken kabile ya da aile üyeleri bu vesileyle artık yaşamayan dedelerinden himaye talep etmişlerdir. Hane sakinlerinin kötü ruhlardan korunması, hasadın iyi, kışın da sakin ve zahmetsiz geçmesi çağrısını gerçekleştirenlerin temel gayesi olurken bu niyetle, her yıl belli aylarda kurganlarda hatırlama töreni düzenlenmiştir. Merasimde akraba ruhlardan himaye dileyen katılımcılar, sunakları bu maksatla çeşitli yiyecek ve nesnelere donatmışlar, arkaik bir tonda icra edilen müzik, dans, kurban ve kavga ritüelleriyle de bu kozmik varlıkların en azından olası tepkilerini yatıştırmaya çalışmışlardır (Rıbakov, 1981, s. 124).

Öbür dünya inancını da muhteva eden bu arkaik inanç, cismani hayatın nasıl sürdürüldüğüne dair tıkanma yaşamış, problemi de ölmeyen ruhun mevcudiyetini yer altı ve üstünde devam ettirdiği akidesiyle aşmıştır. Temsilde animistik unsurlara da yer veren eski inanç, doğadaki cisimlere kutsiyet atfettiğinden orman ve akarsu kaynaklarında toplanan ruhani gizemden şüphelenmemiş, bunları çoğunlukla yosuna bürünmüş kötü ruhlar olarak tahayyül etmiştir(Aktaş ve İsayev, 2021, s. 2101). Evrenin açıklanamayan güçlü varlıklarla paylaşıldığı hükümüne varan inancın mensupları, şeytan ve hayaletleri de bir tapınma nesnesine dönüştürmüşlerdir. Paranormal çevreden algılanan bu çekince, pagan Rus'u içgüdüsel önlem almaya zorlarken peri, şeytan ve cinler sunulan adaklarla hoşnut edilmiş, endişelerin giderilmesinde ise koruyucu ataların gücüne sığınmıştır (Alekseev, 2008, s. 101).

Animistik itikat, yalnız korku değil doğadan duyulan beklentinin tatmini amacıyla da nesnelere kutsallaştırmıştır. Ormandan ziyade kırılık yerlerde yaşayan ve tarımı bilen Polyaniler arasında daha yaygın olan bu eğilim, toplayıcılıkla geçinen Doğu Slavlarını da es geçmemiştir. Tabiat ananın şefaatten mahrum kalmamak adına tarla, orman, dağ, akarsu ve göl ruhlarına adak ananesini zihinlerde sabitleyen bu anlayış, esasında tarım topluluklarına özgün bereket kültürüyle anılmıştır (Rıbakov, 1981, s. 140).

Orta Dnyeper bölgesi Slavlarının, *Zarubintsy* ve *Cherniyakov* kültürlerine mensup Hint-Avrupalı halklardan öğrendiği bu tapınmalar, kültürün kurucusu İskit ve Sarmatların tarihten çekilmelerine rağmen yüksek dağ tepelerindeki sunaklarda yaşatılmıştır. Tabiatın dirilişini canlandıran törenlerde kabileler, merkezdeki sunağın on haznesine tahıl, buğday, darı, nohut, ceviz vb. şükran ve lütfü ifade eden sembolleri her biri ayrı küplere gelecek şekilde yerleştirmiş, ayın esnasında yakmak suretiyle de bunları tanrıçaya armağan etmişlerdir (Rıbakov, 1981, s. 146). Bereketin, ana tanrıça kültü dışında yeraltı tanrısı *Yaşer* tarafından da tayin edildiğine inanan eski Slav dini, bunun için genç kız kurban ritüelleri de düzenlemiştir. *Kupal* ismiyle anılan bu ayinlerde her 23 Haziran'da seçilen talihsiz genç bir kız boğularak öldürülmüş, yeraltı dünyasının ürpertici kasvetiyle özdeşleşen bataklıklar ise bu arkaik çılgınlığı hayata geçiren mekan işlevi görmüştür (Rıbakov, 1981, s. 160).

Öteki dünya kavrayışının yeterince gelişmemesi, ölen büyüğün ruhunun hayvanda tecelli ettiği itikadını doğurmuş ve totemi, bu kozmik inancın bileşenlerinden biri yapmıştır. Bu kabule göre kurt ve ayının güçle özdeşleştirilmesi savaşçı grupları kutsal içerikteki avlara yönlendirmiş, av etinin yenilmesiyle de bu hayvanları yönlendiren gücün doğadan insana transferi sağlanmıştır. Bu olgu kurban ritüellerine özel önem atfederken yapılan iş, çoğunlukla pagan rahiplerin liderliğinde tertip edilmiştir. Ölmüş atanın hoşnut edilmesi, iyileşme, hasat ve savaş gibi mühim olaylar zamanında hayata geçirilen adak merasimleri ise *Perun* özelinde geniş bir yelpazeden mütevellit olmuş, sırf bu tanrının desteği için her yıl belli sayıda insan kurban edilmiştir. Ürpertici ayının hatırlanan en iyi uygulamasında ise *dujina* arasından seçilen bir kişi, kışın sergilenen kusurların affı için knezi temsilen *Perun'a* kurban edilmiş, öldüğü varsayılan knezin, birden kalabalık önünde belirmesiyle de diriliş ve bereketin gerçekleştiği varsayılmıştır. Acımasız kült, savaş periodunun gelmesiyle daha fazla kana susarken bu kez esir alınan asker ve sivil halk zafer için *Perun'a* sunulmuş, hayvanlardan ise horoz bu iş için seçilmiştir (Alekseev, 2008, s. 103).

İnsan kurban edimi *Perun* kültü dışında da normal karşılanmış, kadın ise batıl ihtirasların talep ettiği en uygun materyal düzeyine indirgenmiştir. Ataerkil Slav kabile geleneği, bu uğurda ölüp boyut değiştiren kocanın ihtiyaçlarının karşılanmasında kadını görevlendirmiş, eşlerden en sevileni define öldürülüp kurgana yerleştirilmiştir (Moisev, 2019, s. 28.). Kocanın ölümünü eşin ölümüyle bir tutan gelenek, insan kurbanını dinsel vecizelerin dışında da hoş karşılamıştır. Hele ki kuraklığın, kabilelerin varoluşunu tehlikeye atması, kız çocukları ve yaşlıların öldürülmesini zaruri görmüş; erkek çocukları ise savaşçı ihtiyacını karşıladıklarından bu kanlı pratiğin dışında bırakılmışlardır (Akunin, 2013, s. 37).

İnanç merkezlerinin bir tür toplanma yeri fonksiyonuna sahip olduğu bu dinde, pagan tanrılara çoğunlukla sosyal işlev atfedilmiştir. Bu durum genelde arkaik gelenekten kopuşun arka planı biçiminde tasvir edilirken Svyatoslav ile yayılmada son hadde ulaşan Kiev'in, uyrukları kontrol edeceği bir araca duyduğu ihtiyaç, bu durumu ortaya çıkaran temel sebep minvalinde düşünülmektedir. Yani kabile-klan sisteminden daha örgütlü politik yapılanmaya geçiş, dinsel mantaliteye bazı siyasal fonksiyonlar yüklerken bu alanda pagan din anlayışına hakim olan yetersizlik ya var olan dinin reformunu ya da onun farklı bir inanç sistemiyle yer değiştirmesini gerekli kılmıştır (Pavlenko, Andreev, Kobrin ve Fedorov, 2001, s. 35).

Din Tercihini Tetikleyen Gelişmeler ve Ardında Yatan Siyasi Motivasyon

Hristiyanlığın yönetici çevrelerde yaygınlaşması, Olga ve Vladimir'in saltanatları arasındaki bir dönemi kapsasa da bu olgunun Doğu Slavları arasında yayılması, ekseriyetle IX. yy.ın ortalarına değin uzamaktadır. Buna göre Bizans'ı zor durumda bırakan 860 kuşatmasından itibaren Grekler ile yakın ilişki tesis eden Ruslar, 864'te yavaş bir tempoda da olsa vaftiz edilmeye başlanmış (Dvornik, 1956, s. 197), özellikle Bulgaristan'dan gelen misyonerlerin çabası neticesinde Kiev hakimi Askold vaftiz edilmiştir. Yine 886 tarihli Bizans kaynaklarında Rusların vaftiz edildiği ve IX. yy.da *Rusya Metropolitiği'nin* kurulduğu

bildirilse de gerçekte bu girişim, Kırım'a yerleşen Rusların kilise organizasyonu olarak hatırlanmıştır (Kuzmın, 2012, s. 7).

IX. yy. a içkin bu koşullarda Hıristiyanlığın *Russkaya Zemlya'daki* etkisi cılız bir yataktan beslenirken süreç, başlangıçta komşu Slav çevrenin etkisiyle ilerlemiştir. Ancak Orta Dnyeper'de Kiev merkezli kurulan yeni siyasi gücün X. yy.da aktif politika izlemesi Hristiyanlığın ülkeye girişini hızlandırmış, 911 kuşatmasını takiben de süreci Bizans domine etmiştir. Konstantinapolis Patrikliğince koordine edilen bu eğilim aktif iki koldan beslenmiş; ticaret için ülkeye yerleşen Rus tüccarlar ilk grup, imparator hizmetinde Hristiyanlığa geçen Varyaglar ise bu örgütlenmenin ikinci gurubunu teşkil etmişlerdir. Bu ağ ülkeyi her alandan sararken ilk kol doğrudan halka inmiş, son grubun üyeleri ise knezin hizmetine girerek dini görüşlerini siyasi teşekkülün merkezine taşımışlardır (Rıbakov, 1981, s. 388).

Dolayısıyla bu yeni inancın Kiev'de kabulü ancak X.yy.da mümkün olmuş, bu aşamadan itibaren Ruslar küçük gruplar halinde politik merkezde Hristiyanlığa yönelmişlerdir. Nitekim Bizans ile 944'te icra edilen antlaşma hükümlerine bakıldığında, Kiev asillerinin ve tüccar sınıfı üyelerinin Pagan dini dışında Hristiyanlık inancına da ilgi gösterdikleri görülmüştür (Heppel, 1987, s. 249). Bu nedenle söz konusu antlaşma hükümlerinin tatbiki, Kiev paganlarının Perun idolü önüne silahlarını koymasıyla, Hristiyanlarının da İlya Peygambere adanan ahşap İlinskoj Kilisesi'ndeki yeminleriyle mümkün olmuştur (Kuzmın, 2012, s. 11). Lakin Olga'nın -tarihi tam olarak kestirilemeyen- vaftizi ile yönetici tabakaya da sirayet eden bu dinsel dönüşüm (Pritsak, 1985, s. 5-24), başlangıçta fanatik paganların muhalefetine takılmış özellikle bu son grup ta 983'te tertip edilen pagan ayininde birkaç Hristiyanı diri diri yakıp tanrılara kurban etmiştir. (Kurat, 2020, s.33).

Rus paganlar, ürkütücü bir mecrada seyreden bu atmosferde anti Hristiyan bir motivasyonla örgütlenmişler ve umumen inançlı bir pagan olan Svyatoslav'ın desteğine dayanmışlardır (Raffensperger, 2012, s. 158). Hristiyanlığı Bizans hakimiyetine düşmekle eş gören bu parti üyeleri, Olga'nın Bizans ziyaretinden istediğini elde edememesinden faydalanıp olgunluk çağına erişen Svyatoslav'ın liderliği annesinden devralmasıyla pozisyonlarını daha da kuvvetlendirmişlerdir. İçine sürüklendiği koşulların kendi konumunu ve ülkesindeki Hristiyan unsurları tehlikeye attığını kavrayan yaşlı Knyagina ise hamisi İmparator Konstantin'in ölmesiyle iyice çıkmaza düşmüş olacak ki bu kez Alman İmparatoru Otto'nun korumasına niyetlenmiş, bu ise gönderilen misyoner heyetin katledilmesiyle sonlanmış (Rıbakov, 1981, s. 397).

Belirgin pagan üstünlüğünün, Hristiyanlığın Rusya'da yayılışını engellediği bu zaman diliminde Knyagina, 865'te din değiştiren Bulgar Kralı Boris'in başına gelenin ülkesinde tekrarlanmasından endişelenmiştir. Zira annesinin vaftiz teklifini, *dujınanın* kendisiyle alay edeceği bahanesine sığınıp reddeden genç Knez, yönetimde kontrolünü güçlendirdikçe bu inanç mensuplarının ibadet hakkını ilga etmiş, neticede ise Hristiyanlığa inananlar ibadetlerini gizlemişlerdir. Geline nokta baskının yol açtığı tedirginlik öyle bir aşamaya ulaşmıştır ki

ölüm döşegindeki Knyagina oğluna; kurganda defnedilmek istemediğini, mezarı başında ziyafet verilerek ağıt yakılmamasını vasiyet etmiştir. Svyatoslav'ın bu isteğe saygı duyup duymadığı bilinmese de ikinci Balkan seferinden yenilgiyle ayrılan Knez, huncını ordusundaki Hristiyan askerlerden çıkarmıştır. *Dujina* içine sızan Hristiyanların tanrıları öfkeliendirdiğine ve başarısızlığa yol açtığına inanan pagan dini yanlıları, sefer dönüşü çok sayıda Hristiyanı *Perun*'a kurban etmiştir. Bununla da yetinmeyen Svyatoslav, Kiev'e ulaklar göndererek şehirde yaşayan Hristiyanlara karşı paganları 971'de kışkırtmış ve kiliseleri yıktırıştır (Ribakov, 1981, s. 398).

Daha çok Knez'in buhran halini yansıtan bu gelişme ülkede Hristiyanlığın gücünü kıramamıştır. Knez her ne kadar azılı bir pagan olsa da gittikçe artan Hristiyan etkisi, bir yerde onu koşulları kabul etmeye zorlamıştır. Bu durumda ülkedeki Hristiyanların sayısı artarken Bulgaristan seferine iştirak eden askerlerin bir kısmı açıkça bu dine geçmişlerdir. Bizans ile devam eden temaslar ise bahsedilen süreci ayrıca beslemiş, Knez'in oğlu Yaropolk'un Hristiyanlığa olumlu yaklaşımı ve Hristiyan bir kadınla evli kalışı ise bu dinin yaygınlaşmasını daha da kolaylaştırmıştır (Aslanova, 2008, s. 33).

Mesele bu boyutu ile ele alındığında görülmüştür ki Hristiyanlık, ancak yüksek iradenin kararlı adımları sayesinde halk ve yönetici rical nezdinde resmiyet kazanmıştır. Knez Vladimir'in dönemine rastlayan bu köklü dönüşüm talebi ise birden belirmemiş, yeni din ancak pagan din reformunun başarısızlığının anlaşılmasıyla ayrı bir seçenek olup yönetici tabakanın ilgisini çekmiştir (İvanov, 2003, s. 210). Bu arayışlar, Svyatoslav'ın ölümü ardından çıkan iç hesaplaşmalarla hızlanırken, Kiev hakimi Yaropolk'a karşı Novgorod'da tutunamayan Vladimir'in, kaçtığı İskandinavya'dan topladığı Vareglerle 980'de tekrar abisinin karşısına çıkmasıyla (Dvornik, 1956, s. 204), iş farklı bir boyut kazanmıştır. Hadiseler tüm hızıyla sürerken pagan kardeşinin dönüşüne hazırlıksız yakalanan Yaropolk, güçten düştüğü için Kiev ahalisinin kendisine komplo kurmasından çekinmiş, kentin idaresini de yardımcısı Blut'a bırakıp civarda korunaklı bir kaleye çekilmiştir. Lakin Blut'u yanına çeken Vladimir, abisine bir tuzak kurmuş ve Blut'un teslim olması halinde kan dökülmeyeceği vaadine kanan Yaropolk'un Kiev'e dönmesini sağlayarak onu infaz etmiştir (Karamzin, 1989, s. 146).

Yönetimi, pagan grubun desteğiyle kazandığını iyi bilen yeni Knez, Hristiyanlar ve paganlar arasındaki rekabette önceliği destekçilerine tanımış, Svyatopolk'un himaye ettiği bu insanları ya ülkesinden kovmuş ya da bazılarını *Perun*'a kurban etmiştir. Diğer yandan iç savaşla sarsılan ülkeyi bileştirmek isteyen Knez, dini tebaayı yönetirken kullanabileceği bir araç olarak algılamış ve bu alanda bir takım reform yapmıştır. *Perun*'u tanrılar katında zirveye taşıyan bu hamle ise *dujinanın* itikadını siyasi teşekkülünün resmi inancına dönüştürmekle kalmamış, ülkeyi tebaalaştırmak isteyen Bizans Hristiyanlığına karşı da Kiev'in bağımsız kalma istencini vurgulamıştır (Ribakov, 1981, s. 423).

980' de kurulan bu tanrılar hiyerarşisi gök ve yer tanrılarında müteşekkil olmuş, göğün temsilcisi üç tanrı *Stribog*, *Dajbog* ve *Perun* ise kurulan hiyerarşide en tepede

konumlandırılmıştır. Dujinanın koruyucusu *Perun*, baştanrı sıfatına nail olurken göğün ve rüzgarın hakimi *Stribog* ile beyaz ışık ve güneş tanrısı *Dajbog*, *Peurun'un* yardımcısı sayılmışlardır. Yer grubu tanrıları *Makosh* ve *Hors*, hiyerarşide daha düşük bir seviyeyi ifade ederken *Makosh*, tabiat ana rolünde bereket ve hasatla özdeşleştirilmiş, *Hors* ise bereket kültüründe yine güneşi simgelemiştir. Tanrılar hiyerarşisinin en alt katmanındaki *Semargl'a* ise bitkilerin koruyucusu misyonu yüklenmiş, imgede bu tanrı *Makosh'un* altında görülmüştür (Rıbakov, 1981, s. 438-440). Farklı kabilelere ait tanrıları içine alan bu düzenlemeyle ise birliği teşkil eden her bir kabilenin dışlanmadığı ortak bir pagan din kurulması istenmiş, Knez de bu araca dayanıp uyruklarını sorunsuzca yönetmeyi tasarlamıştır (Rauschenbacch, 1988, s. 4-5).

Siyasi teşekkülün kalbine dikte ettirilen bu dönüşüm, çok geçmeden popüleritesini kaybetmeye başlamıştır. Çünkü sayıları giderek artan Kiev Hristiyanları dışında, son fetihlerle farklı etnik grupları bünyesinde tutan *Russkaya Zemlya*, birliğini bu formatta perçinlemeyi başaramamıştır. Savaşçılığı kutsayan bu kültürün, sıkça başvurduğu insan kurbanı ritüellerinde toplumdaki herhangi birini bu iş için seçmesi, tebaa içinde hiç de azımsanmayacak bir kitleyi Hristiyanlığa yöneltmiştir. Ayrıca pagan savaşçıların zaferdeki katkılarından ötürü şımararak Kiev'i yağmalamaları ahalinin sabrını taşırılmıştır. Sonunda pozisyonunu tehdit eden bu beladan kurtulma kararı alan Knez, paganlardan uzaklaşmaya başlamış, bunu yaparken de *Vareglerle* çatışmaya girmekten kaçınarak iş bilenleri hizmetine alıp memleketin uzak noktalarında görevlendirmiştir. Koşulların süratle aleyhlerine döndüğünü kavrayan pagan unsurlar, bu durumda talihlerini Bizans'ta aramaya karar vermişlerdir. Ayrılanların sayıca çokluğundan olsa gerek imparatoru uyaran Vladimir, durumun vehameti hakkında muhatabını bilgilendirmiş, ne söz verirlerse versin Tanrıları yalancı *Vareg* şeflerine itimat edilmemesini, eğer bunlar orduya alınacaklarsa küçük gruplar halinde uzak garnizonlara dağıtılmalarını tavsiye etmiştir (Gumiliev, 2008, s. 52).

Pagan sınıfın bunaltıcı gücünü kıran Vladimir'in önünde Hristiyanlığa geçiş konusunda ciddi bir engel kalmamıştır. Knez'in köklü Slav inancını terk edeceği çevreye yayılması üzerine Hazar, Bulgar, Katolik Alman ve Bizans'tan çeşitli ikna grupları Kiev'e akmıştır. İlk gelen Bulgar heyeti cennet hayatı, huriler ve İslam dininin fazileti hususunda Knez'i bilgilendirmiştir. Bir süre konuklarının anlatılarını sükutla dinleyen Vladimir, İslam dinindeki sünnet yükümlülüğü, domuz eti yasağı ve alkol karışıklığını öğrendiğinde buna itiraz etmiş; Rusya'nın eğlence ve güzel yiyecekler ülkesi olduğunu belirterek Müslüman olma seçeneğini reddetmiştir (Akunin, 2013, s. 114).

Ülkeye gelen Alman ve Katolik heyet de İslam dinini tebliğ eden Bulgarlarla aynı yazgıyı paylaşmıştır. Büyük ölçüde politik ihtilafların gölgelediği görüşmeler, kaynakların iddiasına göre, Vatikan'ın yükselen güç Kiev'i Avrupa'da kurduğu hiyerarşik sisteme almak istemesi hasebiyle başarısız olmuştur. Öte yandan Katoliklerce Latin kültürünün pompalanması, karşı bir tepki doğurmuş, Olga döneminde yaşanan ihtilafların hafızalardaki tazeliği de Vladimir'i Katolik misyonerlerin anlatımlarının etkisinden kurtarmıştır (Rıbakov, 2014, s. 58).

İş teoloji boyutundan çıkıp politika alanına kaydığında ise Doğu Slavları ve Katolik krallıklar arasındaki düşmanlıklar, Roma Kilisesi'nin Kiev'e dönük planlarını suya düşürmüştür. Burada Alman İmparator'u II. Otto'nun, 918'de Verona'da toplanan *Saeim*'in aldığı kararlara dayanıp Bizans Hristiyanlığı ve Müslümanlara karşı savaş açıp doğu yönünde agresif bir politika izlemesi önemlidir. Bu durum, Elbe Nehri havzasında yaşayan pagan Slavlar ve Katolik devletleri arasında düşmanlığa yol açmıştır. Aynı bağnaz ihtirası takip eden Katolik Polonya Kralı I. Meşko ise yayılcı bir anlayışla Kiev knezinin ilgilendiği Galiçya'ya sarkmak istemiş, bu da tarihinin çok özel bir dönemecine giren Rusya'nın dinsel alandaki seçimini etkilemiştir (Gumiliev, 2008, s. 57).

Musevilik ise Hazar ülkesinden gelen *Radhanitlerce* tanıtılsa da elçiler, mülahazada vatanları Kudüs'den kendilerine hiddetlenen tanrıları tarafından kovulduklarını itiraf etmişlerdir. Bu durumda ülkesinin ikbalini Yahudi tanrısının öfkesine bağlamak istemeyen Knez, bu seçeneği de saf dışı bırakarak dikkatini Bizans temsilcisine yöneltmiştir (Moisev, 2019, s. 28). Museviliğin reddi, Hazarlarda kağandan daha itibarlı bir pozisyona iye *Radhanitlere* içgüdüsel bir cevap olurken (Gumiliev, 2008, s. 59), Bizans Hristiyanlığınca kabul edilen ve dünyevi iktidarı geniş yetkilerle donatan *Harmoni* kavramı, o an için Vladimir'in ihtiyacını karşılar görünmüştür (Rıbakov, 2014, s. 59).

Müslümanlık, Musevilik ve Katoliklik rivayet edilen şartlarda cazip seçenek olma vasfını yitirirlerken nihayet alim bir kişi, Bizans Hristiyanlığını temsilen Knez'in huzuruna çıkmıştır. Anlatımını *Eski ve Yeni Ahi'*in çarpıcı örnekleriyle süsleyen bu şahıs, İncil'de anlatılan ölüm sonrası hayat ve yeniden diriliş hikayelerini, etkileyici bir betimlemeyle Knez ve maiyetine sunmuş, üslubunun avantajından da yararlanarak onları etkilemeyi başarmıştır (Karamzin, 1989, s. 150). Final etabında zikredilen her ülkeye elçilerini yollayan Knez, Almanya'ya gidenlerden oradaki Katolik kilisenin fakir ve ihtişamdandan yoksun olduğunu öğrenmiş, Bizans'a varanlardan ise Ayasofya'da sergilenen görkem, zenginlik ve albeninin insanları mest ettiği ve ziyaretçileri gerçek dünyadan izole ettiği raporunu almıştır. Bu haberden hoşnut kalan Vladimir, usulen son kez maiyetine danışmış, onlar da Olga'nın bilgeliğine atfederek en doğru kararın, ninesinin izinden gitmek olduğunu liderlerine bildirmişlerdir (Heppel, 1987, s. 251).

Öte yandan iç kargaşalarla savrulan Bizans'ta işler iyi gitmemekte, Bulgarlara karşı girdiği savaştan yenilgiyle ayrılan II. Basil, uğradığı hezimetin yaraları daha taze iken bir de 987'de Anadolu'da isyan eden Fokas ve Bardas isimli generallerin kalkışmasıyla uğraşmaktadır. Bu umutsuz ahvalden çıkmak isteyen İmparator, dikkatini kuzeyde yıldızı giderek parlayan Kiev Rusyasına kaydırırken mesele Knez ile müzakere edilmiş, verilecek desteğin karşılığında ise Prenses Anna, vaftiz edilmesi şartıyla Vladimir'e vaad edilmiştir (Dvornik, 1952, s. 207). Knezin temin ettiği altı bin kişilik bir güçle iktidarını sağlamlaştıran II. Basil, vaadini gerçekleştirmedi pek acele etmese de Knez'in önemli liman kenti Hersonisos'nu kuşatması, onun gardını düşürmüştür (Kurat, 2020, s. 34). Bu durumda Anna, çok sayıda din adamının refakatinde Hersonisos yönünde yelken açarken Vladimir'i, düğünden önce

Metropol 987'de vaftiz etmiş, 989'da ise şehre ulaşan Anna ile evlilik gerçekleşmiştir (Spin, Demidov, Metlik, Balashova, Chelnokova ve Shestakova, 2017, s. 11).

Olay, Rus tarihinde yeni bir sayfa açarken, Alman İmparatoru Otto dahil zamanın pek çok Avrupalı monarkının rüyalarını süsleyen Bizanslı bir prensesle evlenme hedefini gerçekleştiren Vladimir, Kiev Rusyasının kıta politikasındaki prestijini arttırmıştır. Bu sayede Knez, Bizans asilleri arasına girerken protokolde kendine hatırı sayılır bir makam elde etmiş, Bizanslı yöneticiler de gerektiğinde isyancı generaller ve imparatorluğun düşmanlarına karşı savaştıracakları kritik bir müttefike kavuştuklarını düşünmüşlerdir (Milova, 2006, s. 90). Kiev Rusyasının bu şekilde imparatorluk diplomasisinin ağına çekilmesi, son iki asırda şuursuzca Balkanları harabeye çeviren ve çeşitli düşmanlarca manipüle edilen Rus akınlarının önünü almış (Munchaev ve M. Ustinov, 2003, s. 28), kuzeyde ise Dinyeper ve Dinyester üzerinden Bizans'a akan mal trafiğini rahatlamıştır.

Üst tabaka seviyesinde bu gelişmeler yaşanırken müstakbel eşiyile Kiev'e dönen Knez, burada bulunan pagan tanrılara ait *Pantheon*'un sökülmesini emretmiştir. Knez'in rezidansının hemen önünde yer alan pagan putlar yok edilirken alt seviye tanrıların taşan yontulmuş idolleri kırılarak parçalanmış, *Perun*'u simgeleyen büyük ağaç gövdeli heykel ise halatlar yardımıyla koparılarak Dnyeper'e bırakılmıştır. Aynı anda Kiev ve Orta Dnyeper sakinlerinin nehirde vaftizi gerçekleştirilmiş, pagan tapınaklar ise Hristiyan din adamlarınca yıkılarak yerlerine kiliseler kurulmuştur (Rıbakov, 1981, s. 441). Pagan gelenekten bu kopuş zaman içinde kuzeye doğru genişlerken eski inançta direten Novgorod'a ceza seferleri düzenlenmiş, yakılan şehirdeki ahaliye de Hristiyanlık dikte edilmiştir (Aktaş ve İsayev, 2020, s. 2102).

Hristiyanlık ile Bilinçte Yaratılmaya Çalışılan Değişim Çabası ve Tepkiler

Hristiyanlığa geçiş (986-87) Doğu Slavlarını birleştirmiş, Kiev Rusya'sını da Hristiyan Avrupa'nın parçası yapmıştır (Acar, 2022, s. 44). Zira; 965'te ülkenin batı komşusu Polonya'nın Roma kilisesine, Bulgaristan'ın da 864'te Bizans kilisesine tabii olmasıyla iyice özendirici bir hal alan bu olgu belli ki ülkenin Avrupa politikasından izole edilmesini engellemiştir (Heppel, 1987, s. 250). Haliyle bu durum üst yapının din tarafından tayin edildiği bir dönemde, Kiev'in kıtadaki siyasal konumu meşrulaştırırken siyasi teşekkülde devlet olma bilincine geçişi de hızlandırmıştır. Çünkü *proto-devlet* veya askeri bürokrasiyle özdeşleştirilen *Kiev siyasi teşekkülü*, bu sayede feodal devlet aygıtına dönüştürülmüştür. Bu aşamadan itibaren kendini *dujina* liderinden ziyade devlet başkanı olarak gören knez, teolojinin yüklediği sorumluluk hasebiyle kitleye karşı yükümlülüklerinin bilincine varmış (Milova, 2006, s. 144), ruhban sınıfınca yüceltilen üst tabakanın tanrının vekili sıfatıyla tanıtılması ise tebaanın isyana meylini kırıp iktidar kavramının içini doldurmuştur (Moisev, 2019, s. 28).

Katolik Batı Avrupa'da gözlemlenen hiyerarşinin aksine, Bizans Hristiyanlığında karar kılan Kiev'de iktidar; Tanrı, kilise ve dünyevi monarklar arasında pay edilmiştir. Knez Vladimir tarafından yürürlüğe sokulan karar uyarınca da devlet birtakım fonksiyonlarını kiliseye devretmiştir. Bu paralelde evlilik, ahlak, eğitim ve pagan düşüncenin ortadan

kaldırılması gibi yükümlülükler, bizzat kilisenin sorumluluğuna terkedilirken devlet gelirlerinin onda biri kiliseye bağlanmış, kurulan manastır yakınlarındaki köy ve araziler üzerinde yaşayanlarla birlikte, bu dinsel kurumların mülkiyetine geçmiştir. Nihayetinde devam eden süreç, Kiev Metropolitiğine bağlı, kurumsallaşma etabını başarıyla atlatan bir ruhban sınıfı yaratırken bu zümrenin temsilcileri knez başkanlığında toplanan konseylerin üyesi sayılmışlar ve görüşleriyle de devlet politikasını yönlendirmişlerdir (Moisev, 2019, s. 31).

Hristiyanlık Rus bilincini şekillendirmiş, neredeyse Modern Çağ'a değin bu düşünüş ülkenin her alandaki yaşantısına damga vurmuştur. Bu sayede Avrupa fikir dairesinin içerisine giren ülke, kıtada vuku bulan politik-felsefi fikirlerin yansımaları kendi içinde derinden tecrübe etmeye başlamıştır (Zenkovskii, 2001, s. 35). Öte yandan antik felsefe ile temas eden yüksek tabaka, bu düşünceyi zamanla özümsemiş, Hristiyanlık etiğinin kabulü de siyasal davranışı şeklen değiştirmiştir. Kiev merkezli Pecherskii Manastırı tarafından organize edilen bu dönüşüm, Rus siyasal felsefesinin filizlenmesine imkan tanırken bu kaynaktan beslenen Ioanna Zlatousta, Feodosii Pecherskii, Vakainüvist Nestor, Mitropolit İlarion, Vladimir Monomah, Kliment Smolyatich, Kirill Turovskii ve Daniila Zatochnika gibi güçlü yazarlar, Rus devletinin karakteri ve davranışını resmi kilise öğretisi ekseninde kurgulamaya çalışmışlardır (Serbinenko, 2003, s. 182).

Anahatları ortaya konan teolojik dönüşümün gerekli kıldığı kitapların ülkeye girişinde herhangi bir sıkıntı yaşanmamıştır. Bizans ve Kiev'den 150 yıl önce vaftiz edilen Bulgaristan, bu ihtiyacın giderilmesinde öne çıkmıştır (Dvornik, 1952, s. 210). IX. asrın ikinci asrında yaşayıp Moravya Slavlarını vaftiz etmek niyetiyle Bizans patriğince görevlendirilen *Krill* ve *Methodius* kardeşlerin kurduğu alfabe ise işbu eserler yoluyla Hristiyanlığın Rus kilisesi mensuplarınca anlaşılmasına imkan sağlamıştır (Rauschenbach, 1988, s. 6). Bizans alfabesinin Slav fonetiğine uydurulmuş hali olan bu yenilikle kitapların çevirmen desteği aranmaksızın manastırlara nakli gerçekleştirilmiş, okuryazarlık oranı arttırılan yüksek zümre de Bizans ve Avrupa'nın düşünsel dairesine sokulmuştur (Platonov, 2006, s. 57).

Zihinleri şekillendiren bu teolojik perspektif, en azından politik alanda radikal bir değişime doğru evrilmiş, böylelikle önceki dönemin yağma ve şiddete meyleden Hint-Avrupa bilincinin, elit çevrede değerini kaybetmesi amaçlanmıştır. Pagan döneme içkin güç, egoizm ve şehvet gibi insani kusurları da tarihe gömmek isteyen kilise, bunun için özenle çalışmış, İncil'in ilgili kesitlerini yöneticilere hatırlatarak onlardan fakir, kimsesiz ve hastaları korumalarını istemiştir (Sipin v.d., ,2017, s. 12). Diğer taraftan yeni bir düzen kurgusunu öngören bu dönüşüm, değişen bilincin kanunlaştırılması ihtiyacını doğurmuş, bu da Vladimir'in emriyle "*Russkaya Pravda*"nın kodifiyesini sağlamıştır. Bu yol ile önceki bilinç atığı kan davalarının kısıtlanması amaçlanırken, şiddet içeren ihtilaflarda, kurbanın toplumsal statüsünün kayırıldığı parasal ceza hükümlerine odaklanılmış ancak en alt köle grubu olan *Kholoplar* bu koruyucu hükümlerin dışında tutulmuştur (Pavlenko vd. , 2001, s. 32).

Bilinç alanında derinleşen bu yenilenme saldırı ve işgal amaçlı askeri eylemleri yasaklamış, savunma savaşlarını ise meşrulaştırmıştır. Bu bağlamda düzenli ordu fikrine karşı

çıkmayan Hristiyan yazarlar, askeri sınıfın davranışını yine bu dinin etiğine göre düzenlemişlerdir. İçeride tebaa ile ilişkilerde adaletli olma ve tiranlıktan kaçınma kuralı knez ve boyarlara telkin edilirken yönetimde bilge kişilerden müteşekkil bir konseye yer açılmıştır. Dolayısıyla, Hristiyan itikadının ülkeye yayılması devletin başlıca misyonlarından biri haline getirilmiş, kneze de savaşları sonlandırıp barışı yücelten bir politika izlemesi gerektiği öğütlenmiştir (İsaev ve Zolotukhina, 2003, s. 17).

Hristiyanlığın yayılmasında bilhassa *piskoposlar* büyük fayda sağlamış, Knez Yaroslav zamanında kurulan manastırlar ise bu çabaların başlıca öncüsü sayılmıştır. Buna rağmen gösterilen bu gayretlerden tam bir netice çıkmamış, bilhassa Kuzey Rusya'nın paganları neredeyse XII. yy.ın ortalarına değin eski kulte bağlı kalmışlardır. Üstelik ruhbanların yeni inancı yayma ihtirası, pagan inanca sadık kitleleri merkeze karşı hiddetlendirirken biriken öfke pagan rahiplerin önderliğinde çok sayıda yerde isyana yol açmıştır. Bu hadiseler, Rostov arazisinde XI. asrın son çeyreğine değin sürerken 1070-75 yıllarında, Novgorod'da güçlükle bastırılan başka bir isyan daha alevlenmiştir. Yine aynı tarihte Vladimir bölgesindeki Murom arazisinde benzer bir hoşnutsuzluk daha kaydedilmiş, Oki ve Don Nehirlerinin kuzey havzasında yaşayan Vyatichiler ise XII yy.ın ilk çeyreğine değin pagan dinine sadık kalmaya devam etmişlerdir. Dolayısıyla Moğol istilasına değin canlı kalan bu girift kesit, ilgili literatürce "*Dvoeverie*" yani iki inançlı evre minvalinde tanımlanmış ve ruhban sınıfının yakınmasına rağmen pagan geleneğine sırtını dönmeyen insanlar, inatla hem Hristiyan ayinlere katılmış hem de atalara, akarsu kaynaklarına ve diğer animistik varlıklara kurban adanmışlardır (Sipin, vd. ,2017, s. 17-18).

Diğer yandan halk tabakasında rastlanan arkaik uygulamalar, gerektiğinde idare alanında da varlığını sürdürmüştür. Bu yolla arkaik döneme içkin parasal cezalandırma usulleri tekrar güncellik kazanırken ağır fiillerde, suçun niteliğinden çok suça maruz kalanın toplumdaki ağırlığı ve saygınlığı gözetenmiştir. Bu durumda hiyerarşide köleye eş değer *Smerdlerin* katledilmesi beş *greven* ile geçiştirilmiş; (Pavlenko vd., 2001, s. 31), kilisenin tecavüz, gasp ve cinayet gibi suçlarda idam hükümlerinin tatbikine dönük ısrarı ise para cezalarının sonlandırılmasının hazine gelirlerini azaltacağı düşünülerek reddedilmiştir (Milova, 2006, s. 87).

Yüzeye hapsedildiği anlaşılan Rus Hristiyanlığı, gündelik hayatın birçok alanında yeterli tesire sahip olmamıştır. Daha önemlisi Hristiyanlığı kabul eden Vladimir yasak olmasına rağmen pagan kulte içkin çok eşlilik ve cariyeye edinme ihtirasını sürdürmüş, ruhban sınıfınca onaylanmayan şatafatlı ziyafetlerden müteşekkil bir hayat sürmüştür (Dvornichenko, Kashchenko, Florinsky, 2002, s. 22). Çarpıcı olan ise Hristiyanlığa geçilmiş olsa da pagan din yok sayılmayarak gerçekte inancın üzerine sadece Hristiyanlık örtüsü çekilmiştir. Pagan mabetlerini kiliseye çeviren bu tavır, Vladimir'in başarısız Pantheonu'nu hafızada canlı tutarken eski pagan tanrıları ise Hristiyan azizleriyle yer değiştirmiştir. Bu durumda *Perun* peygamber İliya olmuş, *Stribog* Tanrı – Baba, *Dajbog* Oğul ile özdeşleşmiştir (Ribakov, 1981, s. 454). En nihayetinde ise Peçenek ve Kıpçaklar ile şiddetlenen mücadele,

Orta Çağ Rus edebiyatının destan geleneğine ilham verirken *İgor Destanı'nda* yüceltilen arkaik savaşçı ruh yeniden canlandırılmıştır (Rıbakov, 1981, s.465-464).

Sonuç

Hristiyanlığın arkaik Rus yaşam biçiminin üstünü örtmesi, getirdikleriyle dikkat edilmesi gereken sonuçlar doğurmuştur. Bir kere Hristiyanlık Rus yaşam biçiminde ciddi sayılabilecek değişikliklere yol açmamıştır. Bu başlangıç mental ve materyal kültür öğelerinin, hayatta kalmasını kolaylaştırırken şiddetin nerdeyse norm olarak kabul gördüğü pagan dönemine içkin düşünce kalıpları hem kırsalda hem de yönetici elit nezdinde yaşamaya devam etmiştir. Kiev Rusyası tarihinin Moğol istilasına kadarki evresi, bahsedilen şiddet unsurlarının unutulmamasına yol verirken XII. asrın ortalarına değin diri kalan paganlık ya da bunun Hristiyan motifli kalıntıları, bilinç bağlamında pagan dini eksenli yaşam biçimini uzun süre toplumsal ve siyasi hafızada canlı tutmuştur. Dolayısıyla metropolitin uyarılarına rağmen belirtilen etik hassasiyetler görmezden gelinmiş, ülkede patlak veren feodal bölünme periodu boyunca da pagan yaşam biçimine özgün, kaybedenin malının yağmalanarak öldürüldüğü vakalar hiç gündemden düşmemiştir.

Meseleye daha dikkatli açıdan yaklaşıldığında başlangıçtaki bu usulleri arkaik olarak tanımlamamız gayet mümkündür. Hristiyanlığın üst yapıya damga vurduğu Orta Çağ'da dahi canlılığını sürdüren bu şuur, gerektiğinde şiddeti meşrulaştıran uygulamaları çağdaş döneme bile taşıyabilmiştir. Burada, kanımızca milliyetçi akımların etkisi yadsınamazdır. Üstelik Rusların ortaya çıkışının, Atina Okulu'nun kapanışıyla Antik Çağ'ı sona erdiren bir zamana rastlaması, şuurun başlangıç evresini ifade eden arkaik dinsel yaşama ait pratiklerin kolayca hatırlanmasına yol açmıştır.

Diğer taraftan bu hatırlama Germen halklarıyla karşılaştırıldığında daha da anlamlı durmaktadır. Çünkü Germenler, her ne kadar Romalılar tarafından "*barbar*" olarak anılsalar da bunlar kendilerini içe kapatmamışlar, Latin komşuları ile canlı ilişkiler tesis etmişlerdir. Bu faktör, Roma'ya ait kabullerin ve görüşlerin bu halklarca benimsenmesini kolaylaştırırken Kavimler Göçü, henüz Klasik Çağ sona ermeden Avrupa'da bir Roma-Germen uygarlığı yaratabilmiştir. V. yy.da beliren Hristiyanlaştırma ise bu halkları pagan gelenekten kısmen uzaklaştırırken bu olgunun tekrar dirilmesi ancak olağanüstü üst yapı krizlerinde mümkün olmuştur. Dolayısıyla XX. yy.'ın ilk yarısında görülen sarsıcı politik krizlerin tetiklediği korkular, arkaikliği Batı'da tekrar diriltirken arkaik başlangıç ile çağdaş düşünce kalıpları arasındaki çizgi, Rusya özelinde her daim cılız ve geçirgen kalmıştır.

Bu koşullarda Rus siyasi eylemi, yeri geldiğinde Hristiyanlık öncesine ait şiddet unsurlarını kolaylıkla hatırlayabilmektedir. Bazı ülkeler ile devam ettirilip bir türlü çözülemeyen ihtilaflar bu riskin açığa çıkışını hızlandırırken dış politikada benimsenen agresif metotlar, sonraki yönetimlerce meşru görülen ürkütücü bir araca dönüştürülebilir. Gücün bu boyutta gelişigüzel kullanımı ise kanımızca uluslararası hukuk tarafından tanımlanan kısıtlamaları bir kenara atmakla kalmayıp küresel ölçekli ihtilafları daha da körükleyebilmektedir. Zira hem Rusya'nın sahip olduğu yıkıcı askeri potansiyel hem de

ondan feyz almaya hazır ülkelerin varlığı, bilinçten bir türlü atılamayan arkaik başlangıcın tehlikeli sonuçlarını rahatlıkla yüzeye yansıtacak niteliktedir.

Kaynakça

- Acar, K. (2022). *Orta çağdan sovyet devrimine Rusya* (5. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akunin, B. (2013). *İstoriya rossiyskogo gosudarstva. ot istokov do mongolskogo, nashestviya*. Moskva: Ast.
- Aleksev, S. (2008). *Slavyanskaya evropa v vi. veke*. Moskva: Veche.
- Aslanova, S. (2006). *Kutsal sinod'tan rus Ortodoks kilisesine*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Dvornichenko, A.Y., Káschenko, S.G. ve Florinskiy, M.F, (2002). *Otechestvoennaya istoriya (do 1917 g.): ucheb. posobie*. Moskva: Uits Gardariki.
- Dvornik, F. (1956). *The Slavs: their early history and civilization*. Boston: American Academy Of Arts And Sciences.
- Gumilev, L. (2008). *Ot rusi do rossii: ocherki etnicheskoy istorii*. Moskva : Ayrıs Pres.
- Heppell, M. (1987). "The baptism of the rus". *Religion İn Communist Lands*, Vol. 15, Issue 3, 244-256.
- Isaev, I. ve Zolotuxina, N.M, (2003). *İstoriya politicheskikh i pravovih ucheniy rossii: uchebnik. 2-e izd.* Moskva: Yurist.
- Karpachey, S. P. (2013). *İstoriya rossii kratkiy kurs lektsiy*. Moskva: Yurant.
- Karamazin, N. M. (1989). *İstoriya russkogo gosudarstva tom 1*. Mosva: Nauka.
- Kurat, A. N. (2020). *Rusya tarihi başlangıçtan 1917'ye kadar* (7. baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Milova, L. V. (2006). *İstoriya rossii s drevneyshih vremen do nachala xvıı veka*. Moskva: Ast.
- Moiseev, V. A. (2019). *İstoriya rossu s drevneyshih vremen do nashih dneı uchebnik dlya vuzov*. Moskva: Direkt Media.
- Munchaev, S. M ve Ustinov, V. M. (2003). *İstoriya rossii: uchebnik dlya vuzov. 3-e izd.* Moskva: Norma.
- Pavlenko, N. I., Andreev, I. L., Kobrin, V. B. ve Fedorov, V. A., (2001). *İstoriya rossii s drevneyshih vremen do 1861 goda*. Moskva: Vishaya Shkola.
- Petrukhin, V. Y. (2012). *Drevnyaya rus: etnicheskıy aspekt stanovleniya i razvıtiya gosddarstvnnost*. Krasovitskaya, T.Y. ve Tishkov V. (Red), *Etnicheskıy i religioznyy faktori v formirovaniı i evolyutsi rossiyskogo gosudarstva* (9-59). Moskva: Novy Hronograf.
- Platonov, S. F. (2006). *Polny kurs lektsiy po russkoy istorii*. Moskva: Astrel.
- Pritsak, O. (1985). "When and where was olga baptized?". *Harvard Ukrainian Studies*, Vol. 9, No. 1/2, 5-24.
- Rauschenbach, B. V. (1988). "The baptism of kiev, a thousand years ago the birth of a christian nation". *The Courier*, 4-8.
- Raffensperger, C. (2012). *Reimagining europe: kievan rus in the medieval world*. Cambridge, Massachusetts, London: Harvard University Press.
- Rybakov, B. A. (1981). *Yazichestvo drevney rusi*. Moskva: Nauka.
- Rybakov, S. V. (2014). *İstoriya rossii s drevneyshih vremen do kontsa xvıı vek kurs lektsiy 2-e izdanie, ispravlennoe i dopolnennoe*. Yekaterinburg: Izdatelstvo Uralskogo Universiteta.
- Serbinenko, V. V. (2003). *Filosofskaya msl v rossii v xı-xıı vekah*. I. T. Florov (Red), *Vvedenie v filosofiıu: ucheb. posobie dlya vuzov 3-e izd*, (179-188). Moskva: Respublika.

Spin, V. A. , Demidov, G. V. , Metlik, I. V. , Balashova, Y. G., Chelnokova, Y. V. ve Shestakova, S. M. (2017). *İstoriya russkoy pravoslavnoy serkvi: ucheb. posobie dlya obsheobrazovat. organizatsiy*. Moskva: Prosveshenie.

Zenkovskii, V. V. (2001). *İstoriya russkoy filosofii*. Moskva: :Akademicheskii Proekt.

